

نخستین دانشگاه علوم نظامی دریایی جهان

نخستین دانشگاه افسری جهان، ارتشتارستان، در دوران ساسانی، در سپاهان آغاز به کار کرد. نخستین دانشگاه دریانوردی جهان، ناو ارتشتارستان، در دوران ساسانی، در بندر هرمز آغاز به کار کرد. نخستین دانشگاه جهان که به بیماری های دریایی پرداخت، در دوران ساسانی، دانشگاه جندیشاپور خوزستان بود.

دانشگاه جندیشاپور

در سفرهای دریایی اکتشافی که در زمان هخامنشیان انجام می شد، همواره پزشکانی با کاروان های دریایی همراه بودند که وظیفه مراقبت های بهداشتی دریانوردان را بر عهده داشته اند. در دانشگاه جندیشاپور، دوره ساسانیان، هم بخشی به گردآوری اطلاعات درباره بیماری های دریانوردان و راه های درمان آنها اختصاص داشته است. اما نخستین کتابی که در این باره نوشته شد، بخشی از کتاب جامع، فردوس الحکمه است که توسط علی بن ربان تبری (تبرستانی)، پزشک مسلمان ایرانی، گردآوری و تألیف شده است. ربان تبرستانی، یک پزشک بود که در طی سفرهای فراوان دریایی خود اطلاعاتی درباره بیماری های دریانوردان و درمان آنها گردآوری نمود. او یادداشت های ارزشمند خود را برای پسرش-علی به میراث گذاشت. علی بن ربان تبری نخستین کتاب جامع در پزشکی را نوشت که بخشی از آن به بیماری های دریایی و درمان آنها اختصاص داشت. هم او بود که در زمان اقامتش در شهر ری، به آموزش پزشکی پرداخت و رازی-پزشک نامدار ایرانی و کاشف الکل، شاگرد او بوده و اصول علم طب را از وی فراگرفته بود.

ابوعلی سینا هم در بخش پنجم کتاب قانون، بیماری های کل بدن، فصلی را به بیماری های دریایی اختصاص داده است. علی بن عباس اهوازی نیز در دایره المعارف طبی خود در سده چهارم هجری در این خصوص مطالبی را ارائه داشته است.

دانشکده ناو ارتشتارستان (هرمز)

نیروی دریایی از آغاز دوران ساسانی، زمان اردشیر یکم، و از هنگام بازپس گیری ساحل جنوبی خلیج فارس، تأثیر خود را نشان داد. تسلط و چیرگی بر دریای پارس، از دیدگاه اقتصادی، پاک سازی از دزدان دریایی، جلوگیری از دست اندازی و هجوم متجاوزان رومی و از همه مهمتر، مهار تازیان که رفته رفته در سواحل جنوبی آن مستقر می شدند، یک نیاز نظامی شمرده می شد.

بنا بر گزارش تبری، هر کشتی ایران توانایی حمل یکصد مرد را داشته و در زمان خسرو انوشیروان هشت فروند از این کشتی ها را تحت فرمان سردار ایرانی، و هرز دیلمی، به یمن فرستادند. در دوران ساسانی فرمانده ناوگان را ناوید می نامیدند. سرفرماندهی نیروی دریایی ایران در بندر سیراف قرار داشت. فرمانده کل نیروی دریایی ایران ناویدسالار نامیده می شد. همچنین در این بندر و هرمز نوعی دانشکده افسری به نام ناو ارتشتارستان به آموزش و پرورش افسران نیروی دریایی ایران می پرداخت. دریانوردان دلاور ایرانی، هرگونه تحرکی را تحت نظر و مراقبت داشتند و خطوط کشتی رانی از چین تا زنگبار را، راه دریایی ابریشم، راه دریایی ادویه و راه دریایی بخور مراقبت می نمودند. شاید در کل تاریخ، هیچگاه این دریا تا این حد پارسی نبوده است. همچنین وظیفه ساخت و نگهداری و بازسازی فانوس های دریایی-خشاب، بر عهده این نیرو بوده است.

در جامعه طبقاتی دوران ساسانی، لشکریان، (=ارتشتاران)، دومین طبقه جامعه بودند و وظیفه آن ها حفظ امنیت ایران

و ایرانیان بوده است. در آغاز فرمانده کل ارتش را آران سپهبد (=ایران سپهبد)، می نامیدند. سپس در زمان پادشاهی قباد و فرزندش خسرو انوشیروان، این مقام از میان رفت و چهار سپهبد به فرماندهی چهار ناحیه کشور، کوست، برگزیده شدند. این چهار ناحیه عبارت بودند از پارس به مرکزیت تیسفون، خراسان (=پارت) به مرکزیت مرو، آذربایجان (=ماد) و نیمروز به مرکزیت اصفهان، نوبدسالار ایران تحت فرمان سپهبد نیمروز قرار داشت. نگهبانان دریای مازندران تحت فرمان سپهبد آذربایجان قرار داشتند.

این چهار سپهبد تحت فرماندهی یک سپهسالار کل به نام ارتشتاران سالار، که بالاترین درجه نظامی در ارتش ساسانی بود قرار داشتند. ارتش از عضویت و حمایت شاهان محلی (شهرداران)، شاهزادگان، بزرگان و از همه مهمتر خرده مالکان (=آزادان) برخوردار بود. به گفته مینوی خرد، وظیفه جنگجویان و ارتشیان که در مراسمی هر سال نوروز به آن سوگند وفاداری تا پای جان می خوردند، حفاظت از کشور و مردم آن بود، اینکه به مردم ستم و آزار نرسانند و پیمان شکن نباشند.

ارتش به دو واحد اصلی سواره نظام، اسواران، و پیادگان تقسیم می شد. افسران این ارتش ها می باید آموزش نظامی می دیدند و فنون و علوم جنگی را می آموختند. در کتاب دینکرد چنین آمده که همه کتاب های درسی نظامی و هم نوعی دانشکده افسری به نام ارتشتارستان برای تربیت افسران وجود داشته است. واحد نخبگان ارتش هنگ جاویدان (=گارد جاویدان) نام داشت و فرمانده آن هنگ، پشتیبان سالار نامیده می شد. در کنار این ارتش، سازمان لجستیک عظیمی وجود داشت تا به امور خوراک، زخمیان، چادر زدن و .... بپردازد. آتشکده ویژه ارتشیان، آذر گشنسب، در جنوب شرقی دریاچه ارومیه، در شیز نزدیکی گنزک، تخت سلیمان کنونی، قرار داشت و شاه و ارتشیان برای نیایش به آنجا می رفتند.

منابع و مأخذ:

۱. تاریخ طبری
  ۲. تاریخ صنعت و اختراعات، موریس داماس
  ۳. تاریخ علم در ایران، مهدی فرشاد
  ۴. تاریخ علم، جورج سارتون
  ۵. تاریخ مهندسی در ایران، مهدی فرشاد
  ۶. تجارب الامم، ابن مسکویه
  ۷. دریانوردی ایرانیان، اسماعیل رابین
  ۸. دینکرد
  ۹. زندگی و مهاجرت نژاد آریا، فریدون جنیدی
  ۱۰. سندی از آیین نوبری در عصر ساسانی، مهرداد بهار
  ۱۱. سیرت، ابن هشام
  ۱۲. شاهنشاهی ساسانی، تورج دریایی
  ۱۳. فرهنگ دریایی خلیج فارس، حسین نوربخش
  ۱۴. متفکران اسلامی، کارون دوو
  ۱۵. مینوی خرد
- منبع: اطلاعات علمی، شماره ۹.